

найдавнішою конвенцією ООН з прав людини з великою кількістю учасників.

Зазначимо, що у Конвенції було передбачено створення Комітету з ліквідації расової дискримінації, і він був першим органом, створеним ООН для контролю та розгляду заходів, вживаних державами з метою виконання їхніх зобов'язань відповідно до тієї чи іншої угоди в галузі прав людини, послужив зразком для створення подібних органів для імплементації інших універсальних інструментів у галузі прав людини.

Основною процедурою, що дозволяє Комітету розглядати правові, судові, адміністративні та інші заходи, які вживаються державами з метою здійснення їх зобов'язань щодо боротьби з расовою дискримінацією, є обговорення періодичних звітів держав. Слід зазначити, що будь-яка держава може направляти скарги щодо дій іншої держави.

В останні роки використовується інша практика, а саме ранне попередження та ухвалення негайних дій. Так, наприклад, у її рамках Комітет спрямовував свою місію таких послуг у складі експертів-членів комітету з Німеччини, Нігерії та інших країн до Югославії з метою сприяння розвитку діалогу між албанцями у Косові та сербами. Місії вдалося намітити шляхи вирішення спірних питань і що значно нормалізувало напружене становище в Косово. Також за рекомендаціями цього Комітету закріплюються правові, адміністративні та інші гарантії щодо недопущення расової дискримінації.

Література

1. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації ООН; Конвенція, Міжнародний документ, Заява від 21.12.1965. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text (дата звернення: 03.10.2022)

Фіалка М.І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-
правових дисциплін*

*ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДИСКРИМІНАЦІЯ: РІЗНОВИД ЗЛОЧИННОСТІ ЧИ ФОНОВОГО ЯВИЩА ЗЛОЧИННОСТІ?

Дискримінація в українському суспільстві є об'єктивно існуючою проблемою. При цьому, дуже часто мова йде про існування дискримінаційних проявів в усіх сферах життєдіяльності українському соціумі. Увага до існуючої проблеми проявляється як в наукових колах так і в середовище

правозастосовників.

На важливості та актуальності даного питання наголошує той факт, що в українському правовому полі діють декілька нормативно-правових актів, які закріплюють поняття дискримінації в різних сферах суспільних відносин нашого суспільства. На першому місці стоїть Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 року [1]. Далі дане питання конкретизує та розвиває Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року [2]. Безумовно те, що проблема протидії дискримінації в світі має відповідне правове обґрунтування. Так, провівши аналіз міжнародних нормативно-правових актів, О. В. Пожарова та Ю. В. Пожаров, наголошують на тому, що у другій половині ХХ століття було ухвалено наступні антидискримінаційні міжнародні акти, а саме: декларації ООН («Про ліквідацію дискримінації щодо жінок», «Про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань»); конвенції ООН («Про ліквідацію всіх форм расової дискримінації», «Про припинення злочину апартеїду і покарання за нього», «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок»); конвенції МОП («Про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності» від 1951 року № 100, «Про дискримінацію в галузі праці та занять» від 1958 року № 111, «Про політику в галузі зайнятості» від 1964 року № 122); конвенція ЮНЕСКО («Про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти») [3, с. 61].

Іншими словами проблема дискримінації в світі та Україні відома, в правовому відношенні проаналізована та окреслена, в об'єктивній реальності в певній мірі контрольована.

Але проблема, яку ми визначили перед собою і виносимо на обговорення на цей круглий стіл, полягає в декілька іншому вигляді. Питання полягає в наступному: дискримінація, як суспільне явище, повинно нами розглядатись як різновид злочинності в суспільстві (наприклад, частина агресивно-насильницької злочинності) чи це є фонове до злочинності явище.

Для визначення власної позиції в цьому питанні, спочатку зафіксуємо як кримінологічна наука розуміє поняття «злочинність» та «фонове явище».

По-перше, відносно поняття злочинності в кримінологічній теорії існує маса різноманітних підходів, які визначають той чи інший погляд на цю проблему, але ми дотримуємось класичного підходу, який підтримують переважна більшість науковців, а саме: під злочинністю розуміють історичне мінливе, соціальне явище, яке становить систему передбачених кримінальним законом діянь, що вчиняються на певній території або серед членів певних соціальних груп упродовж певного проміжку часу [4, с. 504-505].

По-друге, як ми вже свого часу наголошували, фонові для злочинності явища з одного боку не розглядаються нами як злочини, але з іншого боку безумовно входять до предмету дослідження кримінології як науки внаслідок свого органічного зв'язку з процесом детермінації злочинності. Крім того, на переконання більшості кримінологів, дані явища отримали назву фонових в

наслідок того, що вони не мають жорстких детермінаційних зв'язків зі злочинністю, а лише супроводжують її, виявляючи кореляційні (інколи обумовлюючі) закономірності [5, с. 103]. Іншими словами, це сукупність аморальних проявів, що суперечать загальноприйнятим нормам поведінки, і органічно взаємопов'язані зі злочинністю, оскільки детермінують одне одного і тягнуть за собою соціальну деградацію особи, а зрештою – і всього суспільства [6, с. 733].

Вище зазначені два терміни сподіваємось допоможуть нам отримати відповідь на поставлене перед собою запитання.

Що стосується «злочинності», то для нашого аналізу найбільш потрібна така характерна ознака злочинності як визначає злочинність системою передбачених кримінальним законом діянь. Іншими словами, злочинність як явище містить в собі тільки злочини (кримінальні правопорушення). Будь-які інші форми деструктивної поведінки, які не мають кримінально-протиправного характеру не можуть бути віднесені до злочинності. Виходячи з цього, будь-яка форма дискримінації буде віднесена до злочинності тільки в тому випадку, коли буде мати місце встановлення кримінальної відповідальності за такі діяння. Аналіз тексту кримінального закону продемонстрував нам той факт, що слово «дискримінація» зустрічається взагалі шість раз. При цьому, мова йде про дві кримінально-правові норми: «Катування» (ст. 127 Кримінального кодексу України (*далі – КК України*)) і «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію» (ст. 300 КК України).

Грамотичний (філологічний) спосіб тлумачення дає можливість нам зрозуміти той факт, що в змісті цих норм дискримінація не розглядається як суспільно-небезпечне діяння. Кримінально-правовий аналіз цих складів кримінальних правопорушень також передбачає будь-які інші діяння, але не ті які пов'язані з дискримінацією.

До речі, як зазначено в Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», дискримінація це ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [1]. Іншими словами, дискримінація це певне коло обмежень до особи, які реалізуються в наслідок притаманних особі тих чи інших характерних ознак.

В вище зазначених кримінально-правових нормах мова йде про інші суспільно-небезпечні діяння: катування це побої, мучення або інші

насильницькі дії, та ввезення, виготовлення або розповсюдження творів (ст. 300 КК України).

Одночасно з цим, поняття такого явища як фонового для злочинності, дає нам підстави в певній мірі розцінювати дискримінацію як певну сукупність аморальних проявів, що суперечать загальноприйнятим нормам поведінки в українському суспільстві.

Підводячи підсумок, можемо наголосити на тому, що дискримінацію в українському суспільстві треба розглядати як один з різновидів фонових для злочинності явищ.

Література

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: закон України від 06.09.2012 №5207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17/ed20140530/find?text=%E4%E8%F1%EA%F0%E8%EC%B3%ED%E0%F6%B3%FF+-#n9> (дата звернення: 26.09.2022).
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: закон України від 08.09.2005 №2866-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/ed20180107#n12> (дата звернення: 26.09.2022).
3. Пожарова О. В., Пожаров Ю. В. Поняття дискримінації за міжнародними актами та законодавством України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2022 № 56. С. 60-63. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc56/13.pdf> (дата звернення: 28.09.2022).
4. Велика українська кримінологічна енциклопедія. У 2 т. Т. 1: А-Л / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін.; наук. ред. О. М. Литвинов. Харків: «Факт», 2021. 853 с.
5. Фіалка М.І. Фонові явища та детермінанти злочинності: співвідношення та взаємозалежність термінів // Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (27 квіт. 2018 р. м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ : Кримінол. асоц. України. Харків, 2018. С.103-104.
6. Українська кримінологічна енциклопедія/за заг. ред. В. В. Чернєя, В. В. Сокурєнко/упоряд. О. М. Джужа, О. М. Литвинов. Харк. нац. ун-т внутр. справ, Нац. акад. внутр. справ, Кримін. асоц. України. Харків – Київ: Золота миля, 2017. 804 с.